

Suomen työväenliikkeen tutkimusperinteestä — Timo Kosten haastattelu

Tutkimustyö on aina ollut erottamaton osa vallankumouksellisen työväenliikkeen toimintaa. Ilman tietoisuutta ja tieteellistä asennoitumista ei johdonmukaisen vallankumouksellisen liikkeen olemassaolo olisi mahdollista. Tutkimus- ja selvitystyön teemat nousevat keskeisesti työväenliikkeen omista taistelulosuhteista. Tutkimustyö kietoutuu yhteen toimintakokemusten erittelyn kanssa: merkittävät taistelukaudet ovat myös merkittäviä teoreettisen kypsyymisen kausia.

Suomen työväenliikkeellä on takanaan monivaiheinen taisteluhistoria. Yksittäisiä merkivuotia alkuvaiheilta ovat vaikkapa 1899 — vanhan työväenpuolueen perustaminen —, 1903 — Forssan puoluekokous —, 1905—06 — suurlakko ja Oulun puoluekokous —, 1917/18 — työväenvallankumous ja sitä seurannut luokkasota. Näitä seurasi työväenliikkeen avoin jakaantuminen ja sen vallankumouksellisen osan maanalaisen toiminnan kausi, toisen maailmansodan jälkeen taas nousu julkisuuteen ja uudenlainen nykypäivään asti ulottuva toimintaperinne.

Näiden tapahtumien kautta on kertynyt työväenluokan haltuun rikas taisteluperinne. Tämän perinteen ja siihen kytkettyneen tutkimustoiminnan tunteminen on nykyisin vankka tuki kaikille työväenluokan rinnalle sitoutuville tutkijoille. Pidämmekin välttämättömänä tutkimuksen suorittamista suomalaisesta marxilaisesta ja laajemminkin demokraattisesta tutkimusperinteestä osana kansallisten tieteellisten traditioiden luomista.

Tiede ja edistys tule esittelemään jatkuvasti Suomen työväenliikkeen tutkimusperinettä sekä liikkeen piirissä toimineiden tutkijoiden työtä.

Tätä numeroa varten kävimme haastattelemassa Timo Kostetta, SKP:n talouspoliittisen osaston työntekijää, joka on tunnettu mm. merkittävästä Suomen monopolikapitalismin tutkimuksesta sekä lukuisista käännöksistä.

T&E: Perinteestä ja perinteistä puhutaan monessa mielessä. Millaisesta näkökulmasta työväenliikkeessä tarkastellaan perinnettä?

K o s t e: — Perinteen välttämätön tunnusmerkki ei ole se, että se tiedostetaan. Mutta perinteen tiedostaminen ei liioin tuhoa sen luonnetta. Perinnettä on vaikea löytää, mutta pahitteeksi ei liene sen etsiminen.

Taloustieteen näkökulmasta perinne on uusintamista, reproduktiota, nykyisten menettelytapojen toistamista sellaisenaan menneisyydestä, tai uusintamista laajennettuna, kehitettynä.

Kaikkien maiden työväenliikkeillä ja kommunistisilla puolueilla on perinteitä. On erilaisia ja samanlaisia, hyviä ja huonoja. Menneisyyden päälle rakentuu nykyisyys, mutta samalla se on kullekin sukupolvelle painajainen, Alpdruck (Marx). Voitaisiin keskustella siitä, onko perinteen seuraaminen hyvästä vai pahasta, avartaako vai ahdistaa se näköalaa.

Tosin työväenliike ei tule toimeen yksinomaan omalla perinteellään. Mainiossa esitelmässään ”Nuorisoliiton tehtävät” asettaakin Lenin kysymyksen avarammin: ”Me voimme rakentaa kommunismia vain käyttämällä kaikkia niitä tietoja, järjestöjä ja laitoksia, niitä ihmisvoimia ja voimavaroja, jotka ovat meille jääneet vanhalta yhteiskunnalta.”

T&E: Mistä tekijöistä nimenomaan Suomen työväenliikkeen perinne koostuu?

K o s t e: — Suomen työväenluokalla on vahvoja perinteitä: raittiusasia, kirkonvihollisuus, taipumus järjestölliseen ja järjestyneeseen toimintaan jne. Niistä useat ovat lähtöisin jo viime vuosisadan puolelta.

Tämän vuosisadan puolelta on Suomen työväenluokalla perinteenä vahvasti annostunut vallankumouksellinen asennoituminen. Sille painaa leimansa peräänantamattomuus, jonka se joutui osoittamaan 1918 luokkasodassa ja sitä seuranneina karuina kuukausina, sekä

myös lapualaisriehunnan ja neuvostovastaisten sotien aikana. Se on alkuvoimaisesti rokottanut työläispolven toisensa jälkeen kansallista kerskailua ja luokkakannatonta herraskaisuutta vastaan.

Meillä on solidaarisuuden perinne Venäjän työväenluokan ja talonpoikaiston taistelua kohtaan. Me voimme piloillamme puhua joidenkin maiden tovereistamme vaikkapa ”kuninkaallisina kommunisteina”, mutta venäläisiin vallankumouksellisiin sellaiset mainesanat eivät tule mielemmekään.

Suomen työväenliikkeelle on ollut ominaista voimakas kansalliseen kulttuuriin kohdistuva etsintä. Liike voi suhtautua epäillen ja luotaantyöntäen joihinkin Hellaakoskeen, Koskenniemeen, Juhani Ahoon, Waltariin, mutta sillä ei ole mitään pahaa sanottavana sellaisesta kansallisen kulttuurin työmyyrästä kuin Elias Lönnrotista. Työväenliike on aina halunnut monipuolisemmin tuntea Snellmanin, Castrenin, Wallinin, Nordenskiöldin, Ramstedtin ja monia muita. Mutta se on aina suhtautunut yökötellen Runebergin sotapropagandaan ja kansallisvihaan.

T&E: Tutkimustyö on ollut Suomen vallankumouksellisen työväenliikkeen toiminnan erottamaton osa. Voiko tutkimuksen kohdalla mielestäsi puhua myös omasta perinteestä?

K o s t e: — Tutkimusperinne työväenliikkeessä on pakostakin liian tuore asia. Varsinainen tieteellinen perinne vaatii aikaa pitkälti ja intensiivisesti. Loppuun asti näännytetyt proletaarit eivät harjoita tutkimusta. Proletaarisen vallankumouksen teoreetikot olivat alun perin porvarillisen sivistyneistön rehellisiä edustajia. On olemassa poikkeus: Joseph Dietzgen (1828—1888), nahkurifilosofi, joka päätyi dialektiseen materialismiin.

Suullisen perimätiedon tehoa ei tietenkään saa aliarvioida, mutta tosi proletaarilta on riistetty lukutaito ja kirjallinen perinne, kulttuurin kumulatiivinen voima.

Nykyisin on olemassa useampia poikkeuksia. Työväenliikkeen perinnettä ja tutkimusperinnettä on mahdollista vaalia ja kehittää kommunististen puolueiden puitteissa.

T&E: Onko SKP:n piirissä erotettavissa joitakin erityisen keskeisinä esillä olleita tutkimuksen aihepiirejä?

K o s t e: — Työtätekevien asemaa koskeva tutkimus on yhtä vanha kuin työväenliikkeen. Mutta usein se on jäänyt työväenlehtien kookaman fakta-aineksen asteelle. Yleistyksiä on kyetty tekemään verraten vähän. Klassisia ovat Engelsin ”Työväenluokan asema Englannissa” sekä Marxin ”Pääoman” ensimmäisen osan asianomaiset luvut. Saksan työväenliike voi tässä suhteessa juhlia Jürgen Kuczynskin nelikymmenosaisella teoksella ”Geschichte der Lage der Arbeiter unter dem Kapitalismus”, mutta meillä tunnustetuimmaksi jäävät edelleenkin Edward Gyllingin tutkimus ”Suomen torpparilaitoksen kehityksen pääpiirteet Ruotsinvallan aikana” (1909) ja Eino Nevalaisen tutkimus ”Työväenluokan asema Suomessa vuosina 1909—1954”. Gyllingin teos on tosin itse työväenliikkeen piirissä melko tuntematon. Työtätekevien aseman tutkimuksen jatkamisessa yhteiskuntaluokkien analyysiin asti teki miehen työn tov. Kaiku Vuori 1960-luvulla, mutta olen melko varma siitä, ettei hän tuntenut Gyllingin teosta. Vahinko. Yhtä kaikki tässä asiassa ei perinnettä ole vaalittu siten, kuin on tapana käsittää varsinaisen tieteellisen koulukunnan sen tekevän.

— Jossakin määrin paremmin ovat asiat tässä suhteessa olleet kansallisen perinteen tutkimuksessa ja kirjallisissa harrastuksissa. Snellmanin ja Kalevalan sekä edistyksellisen kirjallisuuden arvioinnissa on Suomen työväenliikkeessä tietty perinnöllinen harrastus. Sirola, Kuusinen, Aikiä, Palmgren ym. Tosin tässäkin ei ole kysymys etenevästä tutkimuksesta, vaan pikemminkin eri suuntiin käyvien tulkintojen temmelyskentästä.

— Paljon yhtenäisemmän ja ”perinnöllisemmän” alueen muodostavat taloustieteen alueen tutkimukset, varsinkin ”20 perheen” ja valtiomonopolistisen kapitalismin luonteen selvitykset: Yrjö Enne, Gunnar Asplund, Oiva Lehto, Timo Koste, Erkki Tuominen, Esko Seppänen ynnä muut varsinkin nuoremman polven edustajat. Mutta mistään varsinaisesta ”koufukunnasta” ei tässäkään voi olla puhetta. Aihe kenties on yhteinen, mutta selvittelyn koordinointi on ollut melko sattumanvaraista — on tosin luotu pohjaa nykyiselle suomalaisen valtiomonopolistisen kapitalismin tutkimukselle. Talusteoriassa loi tov. Eino Nevalainen melko kantavan perinteen inflaatioteorian soveltamiselle Suomen oloihin. Hänen ajatuksiaan, etupäässä käytännön talouspolitiikan alalta, lähti viemään edelleen tov. Kaiku Vuori, jolla nykyisin, jos eläisi, olisi paljonkin sanomista esimerkiksi kovasti kiistellystä Suomen Pankin rahapolitiikasta.

— Filosofian piirissä ovat jotkut maamme työväenliikkeen tunnetut nimet askarrelleet melko syvällisesti. Tov. Tuure Lehenillä on tässä ehkä suurimmat ansiot ja vielä suuremmat suunnitelmat, jotka eivät kuitenkaan meidän vähäverisissä oloissamme saaneet riittävästi tuulta siipiensä alle. Ilman Lehenin uurastusta olisivat kenties marxilaisuuden klassikoiden tärkeimmät filosofiset teokset tänäkin päivänä vielä suomentamatta. Kansallisen perinteen alalla pidän ällistytävimpänä hänen löytöään, jonka mukaan Andreas Wilhelm Bolin (s. 1835), Helsingin yliopiston kirjastonhoitaja, oli suuri Feuerbachin tuntija ja tämän koottujen teosten päätoimittaja.

T&E: Millainen työväenliikkeen piirissä toimivien tutkijoiden suhde on ollut yliopistolliseen tutkimukseen, onko joidenkin kysymysten yhteydessä yllytetty mahdollisesti yhteistyöhön asti?

K o s t e: — Työväenliikkeen suhde akateemiseen tutkimukseen ei ole koskaan ollut

yleensä kielteinen. Akateemista tutkimusta tarkastellaan aina sen tulosten mukaan, pitäen tätä kriteerinä. Akateeminen tutkimus voi periaatteessa käyttää mitä metodologiaa hyvänsä ja ottaa kohteekseen miten kaukaisen aiheen tahansa, mutta sen arvon määrää tulos. Tämä ei tietystikään kiellä metodologisia kokeiluja, ei myöskään sitä, että tulosta ei voida arvioida viime kädessä vain joidenkin tällä hetkellä näkyvillä olevien käytännön tarpeiden näkökulmasta — myös akateemisen tutkimuksen tradition kehittymistä arvostetaan tieteellisen maailmankatsomuksen eräänä lähtökohtana.

— Jyrkemmin suhtaudutaan niihin tutkimussuuntiin, joita kehitellään lähinnä yhteiskuntatieteiden piirissä tietoisesti porvariston luokkaeduista käsin. Suomessa on erityisesti tov. Tuure Lehen terävästi arvostellut suomalaisen porvarillisen tieteen, mm. psykologian, valtio-opin ja sosiologian piirissä vallitsevia oppeja. Samalla arvostelu on aina suuntautunut oppien teoreettisiin perusteisiin saakka. Esimerkiksi Lehenin Eino Kaila-arvostelu ei suuntaudu vain kailalaista muotivirtausta vastaan, vaan yleisemmin positivismia ja uuspositivismia vastaan, niitä valematerialistisia suuntauksia vastaan, joilla meidän filosofisessa ilmapiirissämme on ollut tietty myönteinen maaperä. Eihän esimerkiksi tomismilla ole mitään mahdollisuutta meidän ”evankelis-luterilaisessa” yliopistofilosofiassamme.

— Suoranaiset yhteydet suomalaiseen yliopistolliseen sivistyneistöön ovat olleet vähäisiä — Suomessa on vuoden 1918 tapahtumista lähtien ollut yliopistomaailman ilmapiiri jokseenkin yksiviivaisen valkoinen. On kuitenkin poikkeuksia. On ollut tiettyjä yksilöitä yliopiston piirissä ja tiettyjä ajanjaksoja, jolloin nämä ovat voineet esiintyä. 1930-luvun ASS-läiset voisivat kertoa esimerkiksi Helsingin yliopiston anatomian laitoksen johtajasta, professori Väinö Lassilasta ja tämän toiminnasta ensi sijassa Toivo Antikaisen tapauksen johdosta perustetun Ihmisoikeuksien liiton

johdossa vuosina 1935—39. Maininnan ansaitsee myös vuonna 1945 ilmestynyt metsätieteen professori V. T. Aaltosen aikanaan rohkea teos ”Tieteellinen tutkimustyö”, jossa mm. esitellään dialektinen materialismi luonnontieteen tutkimusmenetelmänä Engelsing teosten pohjalta.

T&E: Voitko esittää joitakin tarkempia näkökantoja 1930-luvun Akateemisen sosialistiseuran, Soihdun ja Kirjallisuuslehden toiminnan merkityksestä?

K o s t e: — Niin, 1930-luku oli tietysti luku erikseen. ASS, Soihtu ja Kirjallisuuslehti sinänsä ovat jokaiselle marxilaiselle nykyisinkin numero numerolta tutkimisen arvoista tavaraa. Aineisto, jonka ne sisältävät esimerkiksi kuuluisista Riekin muistioista on käsittääkseni täydellisin, mitä olen lukenut. Tutkielman aihe sekin! Älköön myöskään unohdettako ASS:n julkaisemaa 171-sivuista julkaisua ”Marxilaisuus” (Helsinki 1937, Kirjapaino-Osakeyhtiö Sana). Olen siitä ammentanut ensimmäiset marxilaiset ”viisauteni”. Sen sisältöä voidaan ja pitää arvostella, mutta niissä oloissa ja ympäristössä se oli loistava saavutus. Myös tietyksi esikuvaksi kelpaava. Sen antama maailmankuva antoi erälle sukupolvelle eritahoisia tutkimuserätteitä, mutta niiden oli pakko jäädä herätteiksi. Joka vaivautuu lukemaan, näkee; ei tosin valmista teoriaa, mutta positiivisen yrityksen tehdä tunnetuksi marxilaisuutta.

T&E: Mainitsit edellä tutkimusperinteen muodostumisen esteistä. Onko työväenliikkeen viime aikaisessa tieteellisessä työssä ollut tässä suhteessa erilainen tilanne?

K o s t e: — Tutkimuksen perinteisyys on kaiken kaikkiaan ymmärtääkseni maamme työväenliikkeessä vielä heikolla tolalla. Syväliisemmän perehtymisen vaatimukset ovat useimmiten sanelleet päivänpolitiikan tarpeet. ”Perinteen” on synnyttänyt vain näiden tar-

peiden pidempi kesto. Eikä tässä sinänsä ole mitään moittimista. Vallankumouksellinen työväenliike tarvitsee nimenomaan tällaista tutkimista, huonoa on ollut vain se, että on siirrytty asiasta toiseen havaitsematta eri asioiden keskinäisyhteyttä ja mahdollisuutta liittää toisiinsa eri tutkimusalueita.

— Erästä tärkeästä asiasta tekee mieleni tässä yhteydessä tehdä numero. Nimittäin tutkimustulosten kansanomaistamisen tehtävästä. On työväenliikkeelle tärkeää esittää tutkimustuloksista sellainen tulkinta, jonka tavallinen kansalainen pystyy käsittämään. Kansanomaistamisen taito on lahja, se on vain harvoilla. Mutta sen hallitsemiseen kannattaa jokaisen työväenliikkeen tutkijan pyrkiä. Kysymyshän on tieteellisen maailmankatsomuksen yleisten perusteiden lujittamisesta.

T&E: Miten luokkakantaisuus ja tieteellisyys suhtautuvat toisiinsa työväenliikkeen tutkimustyössä?

K o s t e: — Minusta on luokkakantaisuuden korostaminen nykyisin vienyt nurinkuriin käsitykseen tämän käsitteen sisällöstä. Luokkakantaisuuden korostaminen on tietysti oikea asia. Mutta sittenkin luokkakantaisuus on ennen muuta a s e n n e, ei tiede. Luokkakantaisuus ilmenee ennen pitkää jokaisessa proletaarissa, joka päivästä päivään joutuu taistelutilanteeseen työnantajakapitalistinsa kanssa. Mutta ei ole välttämätöntä, että luokkakantainen työläinen olisi omaksunut marxilais-leniniläisen tieteen perusasettamukset. Ei liioin sekään, joka on nämä omaksunut, kykene kaikissa päivän politiikan kysymyksissä ilman muuta luokkakantaiseen asennoitumiseen. Horjunta on tietoisien marxilaisen perisynti, tietoisuuden vääristymät luokkakantaisten proletaarien perisynti. Nämä perisyntit eivät ole voittamattomia, niiden synteisistä muodostuu oikea politiikka.

T&E: Voiko työväenluokan taistelun tuke-

*misen näkökulmasta asettaa tutkimustyölle joi-
takinkin erityisen polttavia tehtäviä?*

K o s t e: — Työväenluokan taistelun kan-
nalta ensisijaista on edelleenkin kapitalismin
paljastaminen. Mätä ja loismainen kapitalis-
mi, sen yleisen kriisin syveneminen sekä suh-
dannekierron jatkuva olemassaolo ovat tosi-
asioita. Reaalinen sosialismi ei tunne näitä.
Onko muuta ”hedelmällisempää” tutkimus-
aluetta? Mutta samalla on pidettävä silmällä
oikean vaihtoehdon asettamista, tavoitetta.
Vaihtoehto ei välittömästi ole sosialismi —
sitä eivät laajat kansanjoukot ole omaksuneet,
eivätkä pitkään aikaan omaksu. Tavoitteet
voivat olla kevyen ja keskisarjan tavoitteita:
palkankorotukset, indeksisidonnaisuus, kyvyt-
tömien kapitalistien omaisuuden kansallista-
minen, kapitalistien verollepano jne.